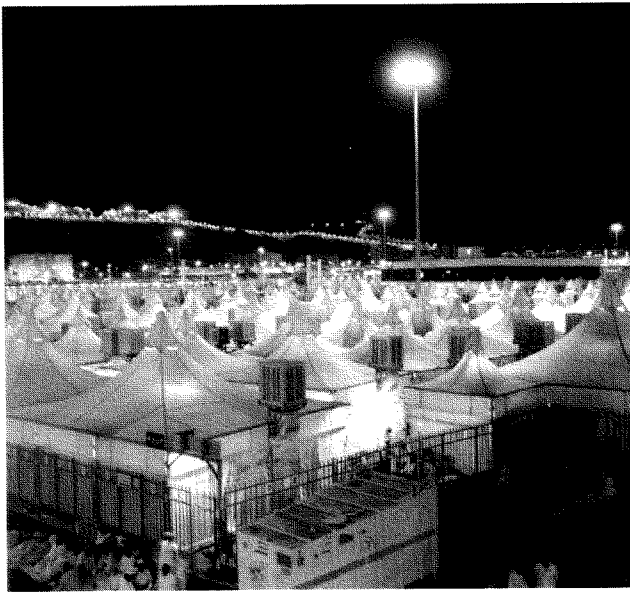

اماکن و آثار

شهرهای چادری

بودو راش / حامد شریعتی نیاسری

متنی که پیش رو دارید، برگردانی است از خلاصه انگلیسی رساله دکتری آقای بودو راش، عضو مرکز تحقیقات حج عربستان سعودی. وی در ۱۹۸۰، با ارائه این رساله، مدرک دکتری خود را از دانشگاه اشتوتگارت آلمان دریافت کرد. اصل رساله به زبان آلمانی و موضوع آن «شهرهای چادری حج» است که موضوعی است در نوع خود بی سابقه و تاکنون به این شکل مورد توجه نبوده است. بودو راش در سال ۱۹۴۳ در اشتوتگارت آلمان به دنیا آمد. در سال ۱۹۶۴ دیپلم معماری خود را از دانشگاه اشتوتگارت گرفت. در سال ۱۹۶۷ تا ۱۹۶۹ در مؤسسه ساختارهای سبک مشغول به کار بود. در سال ۱۹۷۳ در دانشگاه تگزاس آمریکا تدریس کرد. در سال ۱۹۷۴ به همراه سامی آنجاوی، سرپرستی مسابقه و پروژه طراحی شهر چادری منا را بر عهده داشت و در همین سال به دین اسلام گروید و طی سال‌های ۱۹۷۵ تا ۱۹۷۹، به همراه سامی آنجاوی، مرکز تحقیقات حج (HRC) را در دانشگاه ملک عبد العزیز جده تأسیس کرد. و سرانجام در سال ۱۹۸۰ درجه دکتری خود را از دانشگاه اشتوتگارت آلمان گرفت. گفتنی است رساله دکتری، حاصل بیش از چهار سال تلاش خستگی ناپذیر وی در مرکز تحقیقات حج می باشد.

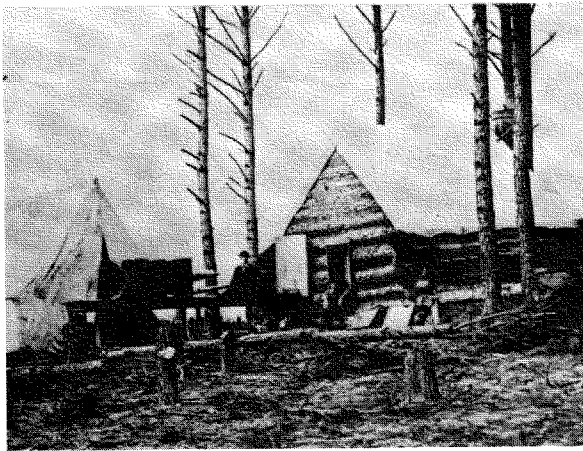
مقدمه:

چادر نشینی؛ چه از لحاظ شکل و چه اصول ترتیب آن، یکی از مسائل اصلی مورد توجه در سکونت بشر بوده است. شهرهای چادری که اولین مکان سکونت بشر اولیه پس از دوران غارنشینی است، امروزه نیز به عنوان محل‌هایی جهت برپایی جلسات و یا اسکان موقت همچنان مورد توجه است. در این بین شهرهای چادری که در ایام حج برپا می‌شود، یکی از باشکوه‌ترین و زیباترین جلوه‌های این نوع سکونت؛ یعنی چادرنشینی است که در نوع خود منحصر به فرد است، چراکه در زندگی ماشینی بشر امروز و محدودیت‌های ناشی از آن، کمتر می‌توان چنین نوع چادرنشینی، آن‌هم در این ابعاد منحصر به فرد را شاهد بود. تاریخ چادر و چادرنشینی بخشی از تاریخ جذاب فرهنگی بشر است و شهرهای چادری حج، نقطه‌ای برجسته در این تاریخ به شمار می‌آید. میلیون‌ها نفر از سراسر جهان در صحرای عربستان برای زیارت خانه‌ی خدا گرد هم آمده و اندکی بعد به خانه‌های خود باز می‌گردند.

چادرنشینی و شهرهای چادری، نوع خاصی از زندگی مدنی و شهری از انواع مهم آن می‌باشد که همیشه وجود داشته و خواهد داشت و در همه‌جا و توسط همه کس و از جمله در قبایل صحرانشین و نیز اردوگاه پناهندگان قابل استفاده است. درک بهتر از ماهیت این شهرهای چادری، به ما در اجتناب از مصائب فراوانی کمک می‌کند. به خصوص اگر یاد بگیریم که چگونه از این شهرهای چادری مراقبت کنیم تا شکل و معنای آن‌ها به همین صورت حفظ شود و دست نخورده بماند. شهرهای چادری می‌تواند در حوادث و بلاهای طبیعی سخت جهت اسکان پناهندگان و آسیب دیدگان مورد استفاده قرار گیرد. لذا لازم است تا سازمان‌های خیریه جهانی؛ چون یونسکو، توجه ویژه‌ای به این شهرهای چادری بنمایند. این شهرها را در هر جای جهان که لازم باشد، تنها ظرف چند روز می‌توان برپا نمود و البته این مبحث نیاز به صرف وقت مطالعه و تحقیق توأم با بردباری دارد و این نوشتار بحث درباره‌ی گوشه‌ای از این موضوع را عهده‌دار است.

تعریف شهر چادری:

یک مجموعه از چادرهای کنار هم را تنها در صورتی شهر چادری می‌نامند که آرایش معنی‌دار سازماندهی آن نشان‌دهنده یک پیکره و حقیقت مشترکی باشد. در این تعریف اندازه واقعی این مجموعه‌ها هیچ نقش مستقیمی ندارد. شهرهای چادری به لحاظ قابلیت سازگاری و قابل حمل بودن با شهرهای عادی تفاوت دارند و اگر بنا باشد که در مدتی طولانی و یا فواصل زمانی کوتاه مورد استفاده قرار گیرند، باید پایه‌های زیرساختی آن را در زمین محکم کرد و به این ترتیب شهری دائمی با خانه‌هایش شکل می‌گیرد. در میان شهرهای چادری، برخی تنها به‌طور موقت شکل می‌گیرد مانند آنچه جهت اسکان حادثه دیدگان و بازماندگان بلایای طبیعی و بشری و یا اردوگاه پناهندگان برپا می‌شود. برخی دیگر از شهرهای چادری هم طی فستیوال‌ها و جشنواره‌ها برپا می‌شوند.

در دسته‌بندی دیگر، که شهرهای چادری شکل‌های سطح بالاتری می‌یابند، انواع مختلف دیگر از این شهرها را می‌توان یافت؛ دسته نخست شهرهای قابل حمل و متحرک است؛ شهرهایی چادری که با دوام‌اند اما همیشه در نقاطی جدید برپا می‌شوند.

این شهرها بدون تغییر شکل در سازماندهی‌شان، پیوسته با وضعیت آب و هوایی مختلف سازگاری و تطبیق می‌یابند؛ از جمله این چادرها، دهکده‌های چادری عشایر سراسر جهان است و یا در مواقعی اردوگاه‌های بسیار بزرگ و پیچیده نظامی که در تمامی ادوار تاریخ و تا به امروز وجود داشته و هنوز هم وجود دارد و از همین جمله است اقامتگاه‌هایی چادری که کاروان‌های عازم مکه در قدیم و قبل از پیدایش وسایل نقلیه موتوری با خود در بیابان‌های عربستان حمل می‌کردند.

دسته دوم چادرهایی هستند که به طور موقت ساخته می‌شوند و حالت ایستگاهی دارند اما به دلیل آن‌که در فواصل زمانی کوتاه، مورد استفاده قرار می‌گیرند، مناسب‌تر از ساختمان‌های دائمی می‌باشند. از این رو، تمامی شهرهای چادری، که طی اجتماع عظیم مردم در نقطه یا شهری برای برپایی بازارهای موسمی یا جشنواره‌ها و مراسم مذهبی ایجاد می‌شود، به این دسته تعلق دارد. همچنین شهرهای چادری که در نقاط اردوگاهی مدون و در فصل جهانگردی شکل می‌گیرد نیز در این دسته قرار می‌گیرد.

حال اگر این شهرهای چادری، طی مدت‌های طولانی، نظم خاص به خود بگیرند،

اشکال بسیار پیچیده‌ای از آن‌ها به همراه سنت‌ها و رسم و رسومات خاص خود به وجود می‌آید؛ از جمله این موارد را در فرهنگ هندوها و بودایی‌ها مشاهده می‌کنیم. آن‌ها در نقاط مختلفی از هیمالیا و اطراف رودخانه مقدس گنگ، اعیاد مذهبی بزرگی برپا می‌کنند.

همچنین در فرهنگ غرب هم نمونه‌هایی از این دست را شاهدیم؛ از جمله، بازارهایی که به عنوان نمونه نزدیک دروازه رودوس (Rhodos) تا اواخر قرون وسطی وجود داشت و دلیل پیدایش آن هم جریان تجاری مطلوبی بود که امکان تبادل کالا بین شرق و غرب را فراهم می‌کرد. اما ترکیبی از دو نمونه بالا (مذهبی - تجاری) که از آن‌ها یاد شد، را در شهرهای چادری منا و عرفات، که خارج از شهر مقدس مکه برپا می‌شود، شاهدیم. در این خیمه‌گاه‌ها، چادرهایی که اهالی مکه به منظور زیارت برپا کرده‌اند، در کنار چادر مربوط به شهرهای متحرک کاروان‌های بزرگ قرار می‌گیرد.

امروزه دیگر شاهد چنین کاروان‌های زیارتی چادری نیستیم اما دو شهر چادری منا و عرفات از همیشه بزرگتر شده و بی شک این دو شهر چادری، از تأثیرگذارترین شهرهای چادری موجود می‌باشند. شهر چادری عرفات جهت اقامت یک روزه و منا برای مدت ۳ روز اقامت برپا می‌شود. هر دوی این اقامت‌گاه‌ها، بخشی از مراسم اسلامی سالیانه حج می‌باشد که طبق تقویم قمری و هر ۱۲ ماه یک بار برگزار می‌شود. مراسم حج، که امروزه انجام می‌گیرد، دقیقاً مطابق همان حجی است که پیامبر اسلام انجام داده و با تمام جزئیات در تاریخ گزارش شده است و زائران در تمامی حرکات این آیین مذهبی، حتی چگونگی راه رفتن و گام برداشتن (منظور سعی صفا و مروه) و نیز اقامت در شهرهای چادری منا و عرفات از ایشان تبعیت می‌کنند. مجموعه این اعمال عبادی، شامل تعداد زیادی از فعالیت‌های مختلف؛ اعم از واجب و مستحب می‌باشد.

ما همواره در طول ۲۰ سال اخیر، شاهد افزایش شدید جمعیت زائران بوده‌ایم. امروزه پیدایش وسایط نقلیه موتوری، جای شتر را در حمل و نقل زائران گرفته است و به این ترتیب نیاز به زیرساخت‌هایی چون جاده‌ها و بزرگراه‌های مناسب پدید آمده است. به همین ترتیب شهرهای چادری هم به طور اجتناب‌ناپذیری از جهان مدرن امروزی تأثیر پذیرفته است. شهر مکه و اطراف آن، سالیانه به مدت تقریباً یک ماه پذیرای بیش از دو میلیون زائر می‌باشد. در این میان طبعاً مشکلاتی هم پیش می‌آید که برخی به انجام شعائر و برخی دیگر به

زیرساخت‌ها مربوط می‌شود. مشکلات زیرساختی، به‌طور عمده عبارت‌اند از اسکان زائران، حمل و نقل آن‌ها، تهیه خوار و بار، فاضلاب و دفع زباله. مشکلات فنی هم که در انجام مراسم پیش می‌آید. آن‌ها نیز به‌طور عمده عبارت‌اند از تراکمی که در مسیر حرکت زائران پیش می‌آید، که آن هم ناشی از انبوه جمعیت زیاد، جاده‌های نامناسب و موانع است که در اثر وجود ماشین‌ها و دست و پاگیر شدن آن‌ها در میان جمعیت پدید می‌آید. البته تحقیقات اخیر، که روی حرکت دسته جمعی مردم انجام شده، شاید راه‌حلی برای رفع این مشکلات بیابد اما وسعت بی‌سابقه چنین جمعیتی در مکه و مشکلات فراوان مربوط به آن، لزوم پی‌ریزی مبنای جدیدی در این باره را ایجاب می‌کند.

با توجه به مشکلات زیرساختی حمل و نقل زائران، از محل اسکان خود تا محل انجام شعائر و آیین‌های مربوط، لازم است تکنیک و مذهب دست به دست دهند و راهی مناسب برای رفع این مشکلات بیابند؛ چرا که یک راه حل صرفاً ذهنی و نظری در این بین راهگشا نخواهد بود.

برای دیگر مشکلات، می‌توان راه‌حلی را در بخش‌هایی چون صنعت توریست، ابر شهرها و شاید بخش‌های نظامی یافت. استفاده بسیار کوتاه مدت از امکانات موجود، شرایط را بسیار منحصر به فرد می‌کند.

همچنین فقدان ارتباط مناسب میان فن‌آوری، مذهب و سازمان‌های دست‌اندرکار، منجر به ایجاد شرایط نامناسب در میان زائران، جهت انجام آیین‌های دینی شده است. ضمن آن‌که به نظر نمی‌رسد متخصصان امور فنی، آشنایی چندانی با مسائل مذهبی داشته و یا از سوی دیگر نظریه پردازان مذهبی تلاشی را جهت آگاهی از مسائل فنی مربوط انجام داده باشند. لذا مسأله حج، مانند بسیاری از مسائل دیگر، تحت تأثیر توسعه‌های جدید قرار گرفته و در معرض تهدید می‌باشند.

شهرهای چادری مکه

بزرگترین و توسعه یافته‌ترین شهرهای چادری جهان در مکه واقع است که همه ساله جهت اسکان صدها هزار حاجی برپا می‌شود. این مراسم شامل حرکت جمعی بزرگ ۵ روزه مشتمل بر طواف و سعی صفا و مروه، حرکت زائران به عرفات و وقوف در آن و حرکت از

عرفات به مزدلفه و ورود به منا و رمی جمرات و قربانی و سپس بازگشت به مکه می‌باشد و نیز یک طواف اضافه در مکه به نام طواف الافاضه می‌باشد. طبق نقل قرآن کریم، تاریخ حج به زمان حضرت ابراهیم و ساخت خانه خدا توسط وی باز می‌گردد.

تاکنون بسیاری از تمدن‌ها و آیین‌های سنتی بزرگ جهان، قربانی توسعه‌های عصر جدید گشته‌اند و همین خطر شهرهای چادری را نیز تهدید می‌کند. در طی صدها سال، حدود نیم میلیون زائر برای انجام مراسم به مکه می‌آمدند ولی حوادث قرن اخیر این تعداد را به نحو قابل توجهی کاهش داد تا این‌که با پیدایش حرکت احیای اصول دین در تمام طبقات جامعه اسلامی و پیدایش وسایل نقلیه و هواپیماهای مدرن، که انجام این سفر را آسان می‌نمود، تعداد زائران که در سال ۱۹۵۰، ۲۰۰ هزار نفر بود به ۱۰ برابر در حال حاضر افزایش یافت و حتی هم اکنون حرکت حاجیان در سرزمین مقدس، که در واقع بخشی از مراسم مذهبی حج است، موتوریزه شده و این امر شامل حرکت از عرفات و ورود به منا هم می‌شود که پیشتر پیاده انجام می‌شد و نمونه‌ای از چنین ازدحامی را در رمی جمره عقبه شاهدیم. روشن است، حرکت همزمان دو میلیون جمعیت در زمان و مکان محدود، چه مشکلات عظیم ترافیکی را به دنبال خواهد داشت!

عربستان در طی بیش از ده سال گذشته، کوشیده است تا راهی برای غلبه بر این شکل بیاباد و این کار را با استفاده از زیرساخت‌های مدرن و ساخت جاده‌های بزرگ انجام داده است. البته تمرکز این کار در منا بوده که ازدحام در آن بیشتر است. آنها تلاش کرده‌اند در محدودیت جا، فضای بیشتری به تردد خودروهایی زائران اختصاص دهند و در عوض، جا برای اسکان کم و متراکم شده است. به این ترتیب جای شهرهای چادری تنگ‌تر و تنگ‌تر شده و تنها به بخش‌هایی از دره منا محدود گردیده است.

در صورت ایجاد عمارت‌های چند طبقه بزرگ برای جا دهی زائران، می‌توان بر این وضعیت بحرانی چیره شد که البته در این صورت موقعیت چادرها به مخاطره می‌افتد و زائران به جای اسکان در چادر، در عمارت‌هایی مانند هتل‌ها جای خواهند گرفت. به دلیل زیر که در زیر می‌آید، این ضرورت احساس می‌شود:

الف) محل انجام آیین‌های مذهبی بسیار متراکم و پرازدحام است و در این میان، هجوم جمعیت گاهی بسیار خطرناک می‌شود که نمونه‌ای از آن، در رمی جمرات پیش می‌آید که

جمعیت انبوهی، از ۱/۵ تا ۲ میلیون نفر، در زمان محدود (تقریباً ۶ ساعت) به رمی جمرات اقدام کنند و یا جمعیتی که پس از رمی جمرات برای طواف هجوم می آورند.

ب) راه‌های جدید ایجاد شده و نیز روش‌ها و وسایل حمل و نقل حجاج جهت انجام فرایض مناسب نیست.

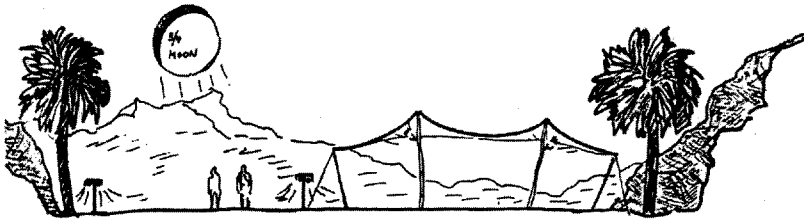
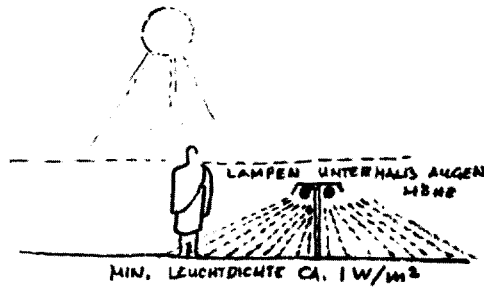
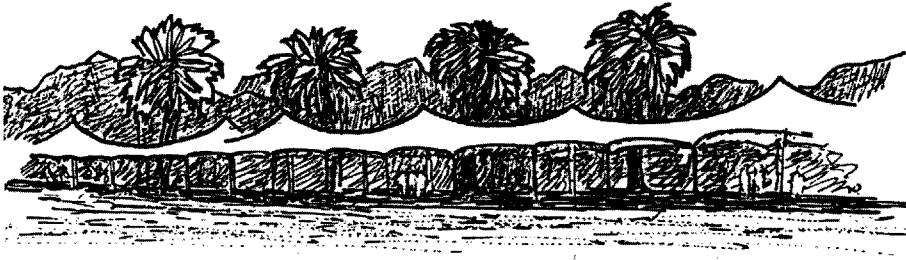
ج) تمام امکانات جاده‌ی، تا بالاترین ظرفیت خود و حتی بیش از آن پر می‌شوند و به‌علاوه زیرساخت‌های مربوط، به خصوص از لحاظ بهداشتی، جداً ناکافی است. همانطور که می‌دانیم در قوانین شرع، هیچ قانونی برای کنترل و یا کاهش مقدار حجاج و ثابت نگه داشتن آن در یک اندازه معین وجود ندارد، لذا چاره‌ای جز اسکان تمام زائرانی که می‌خواهند به حج بیایند وجود ندارد. بنا براین، به نظر می‌رسد در چنین وضعیتی کاهش داوطلبانه حجاج ضروری باشد. ضمن آن‌که جهت‌گیری زیرساخت‌ها به سمت افزایش امکانات برای جاده‌ی زائران و وسایل حمل و نقل می‌باشد. و تا امروز ثابت شده است که بهترین شیوه نقل و انتقال حجاج از مکه به عرفات (۱۱ - ۵ کیلومتر) حرکت و طی مسیر به شیوه پیاده‌روی است و بهترین شیوه اقامت آنها هم سکونت در شهرهای چادری است. با این دیدگاه شهرهای چادری همچنان موقعیت خود را در جاده‌ی حجاج حفظ خواهد کرد.

بنابراین، باید کاری کرد که شیوه حرکت حجاج به سمت عرفات، مانند قبل، به‌صورت پیاده باشد و البته باید انجام این کار به گونه‌ای باشد که با روش‌های مدرن عصر جدید مطابقت کند.

احیای شیوه‌های قدیم اسکان

کارهایی که باید برای احیای روش‌های قدیم اسکان و نقل و انتقال حجاج انجام شود، عبارت‌اند از:

۱. ایجاد راهی از جبل‌الرحمه تا حرم برای حرکت پیاده‌ها، کاملاً جدا از مسیر سواره‌رو؛ به‌طوری که حاجی‌ها ترجیح دهند به جای حرکت با ماشین، از مسیر پیاده‌رو استفاده کنند ضمن آن‌که هر قدمی هم که برمی‌دارند در راه خدا است و مأجور خواهند شد.
۲. مسیر دارای پیاده‌رو مجهز به سایبان و همچنین دارای محل‌هایی برای نماز و استراحت و نوشیدن آب و خرید.

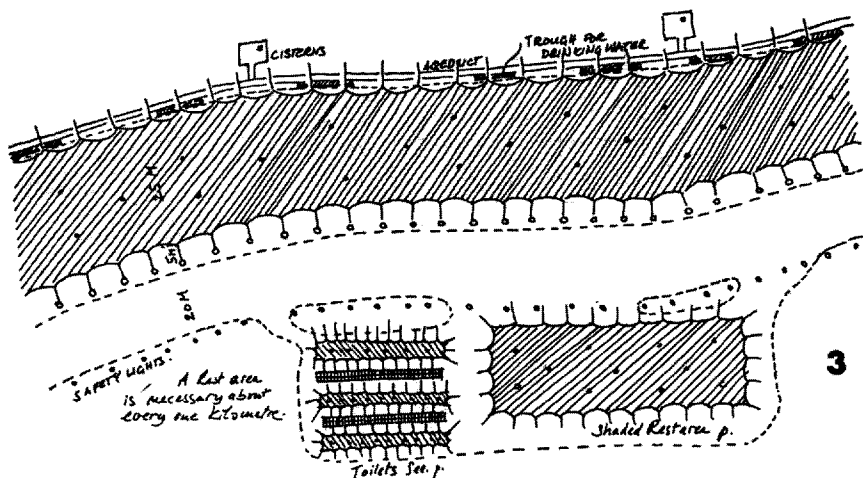
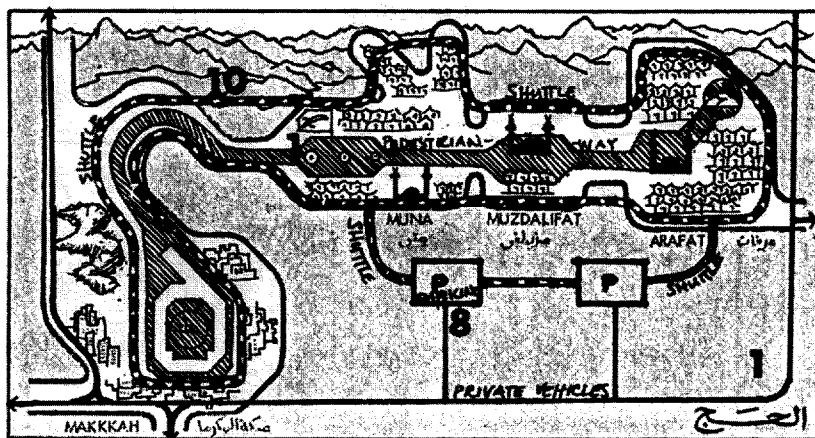

۳. پیش‌بینی سرویس‌های بهداشتی کافی در طول مسیر.

۴. داشتن امکانات لازم؛ از جمله ویلچر (صندلی‌های چرخدار) که در هنگام سعی مورد استفاده زائران معلول قرار گیرد. گفتنی است در این مسیر پیاده‌رو هم پیش‌بینی نشده است.

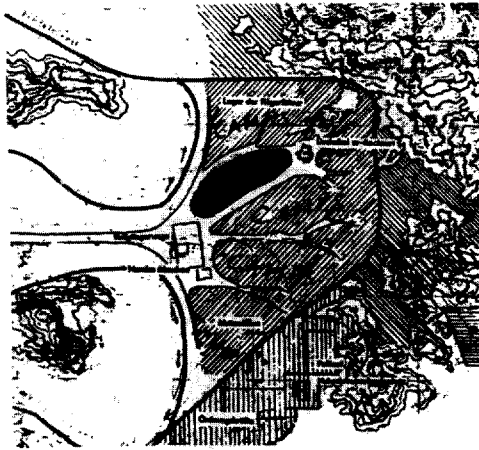
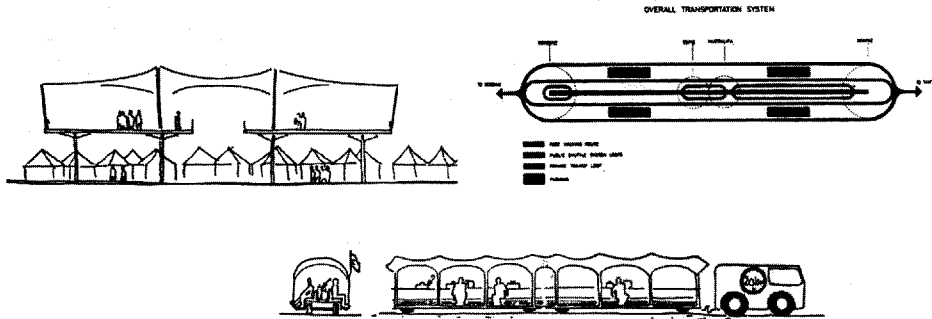
۵. تجهیز به گاری‌ها و چرخ دستی‌ها برای حمل بارهای سبک زائران؛ همانگونه که در

فرودگاه‌ها وجود دارد.

۶. مسیر پیاده‌رو به تأسیسات روشنایی مجهز شود؛ به گونه‌ای که امکان استفاده از نور ماه هم برای حجاج در اثنای حج وجود داشته باشد.
۷. از ضرورت‌های دیگر، پیش‌بینی امکانات اورژانس و کمک‌های اولیه است.
۸. مسیر حرکت ماشین‌های خصوصی (شخصی) از مسیر اصلی حرکت حجاج مجزا شود.
۹. در جاهایی که ازدحام بیشتری در منا وجود دارد، می‌توان با ساخت پل‌های موقت به

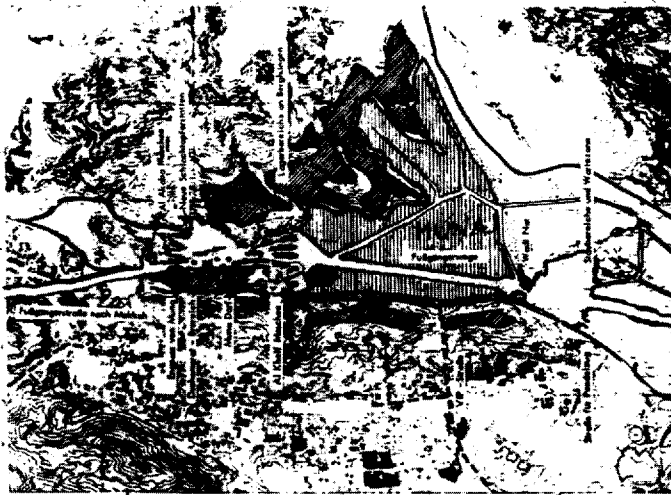
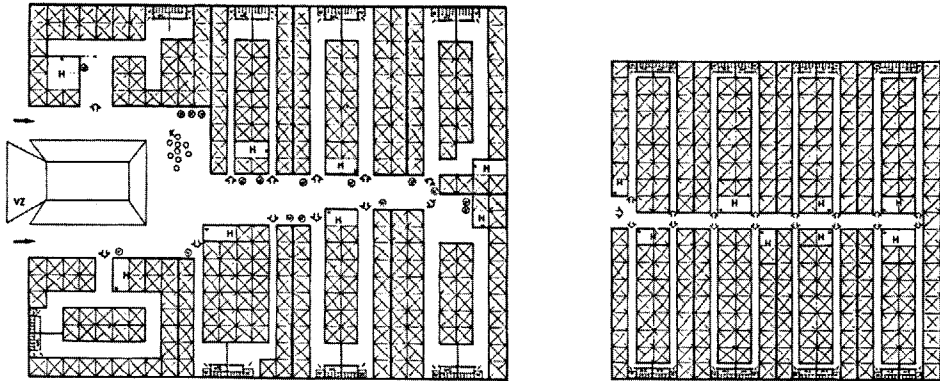
ارتفاع ۴ تا ۵ متر، مسیر حرکت پیاده‌رو را از مسیر ماشین‌رو مجزا کرد، ضمن آن‌که این کار به در جهت یابی صحیح مسیر، به حجاج کمک می‌کند.

۱۰. به منظور کمک به حرکت پیاده‌ها، پیشنهاد می‌شود میان منا و عرفات، از قطارهای بدون ریل و دارای لاستیک با سرعت کم، شبیه به قطارهایی که در نمایشگاه‌هایی چون نمایشگاه ۱۹۶۷ مونترال مورد استفاده قرار گرفت، استفاده شود. این قطارها بدون سقف بوده و سوار یا پیاده شدن مسافران و قرار دادن بارهایشان در آن، به راحتی صورت می‌گیرد. حرکت این قطارها به گونه‌ای تنظیم می‌شود که از تمام نقاط اصلی حرکت حجاج قابل دسترسی باشد و فواصل حرکت آن، بر اساس حرکت حجاج تنظیم گردد و مسیر خاصی نیز برای

حرکت آن پیش‌بینی شود.

۱۱. برای مسافت‌های طولانی‌تری چون فاصله میان جده، مکه و مدینه می‌توان از اتوبوس‌های دولتی خاص حمل حجاج که به حد کافی وجود دارند، استفاده کرد، اگرچه

توسعه قطارهای یاد شده برای این کار بهتر است.

۱۲. شایسته است پایانه‌های مجهزی برای پارک ماشین‌های شخصی، در خارج از محوطه مقدس حرم (فضای اجرای مراسم) پیش‌بینی گردد و برای رفت و آمد زائران از پایانه به محل مراسم، سرویس‌های حمل و نقل خاص در نظر گرفته شود.

۱۳. پس از اجرای این طرح، از تردد وسایل نقلیه شخصی در آن مسیر جلوگیری شود. به این ترتیب رفت و آمدهای غیر ضروری در این مسیر کاهش یافته و به شدت محدود می‌شود. این کار را می‌توان از شبکه راه‌های منتهی به عرفات، پایانه‌های واقع در مزدلفه و غالب پل‌ها و راه‌های جدید احداث شده در منا و حتی تونل‌های جدید آغاز کرد. حتی با کم شدن سواره‌روها می‌توان از آن جاها، برای نصب چادر و یا دیگر تجهیزات متحرک، در ایام حج استفاده کرد.

اسکان حجاج

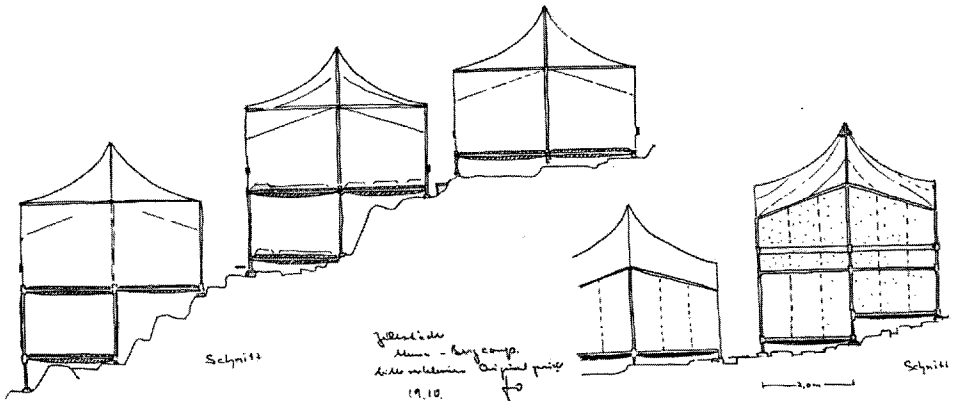
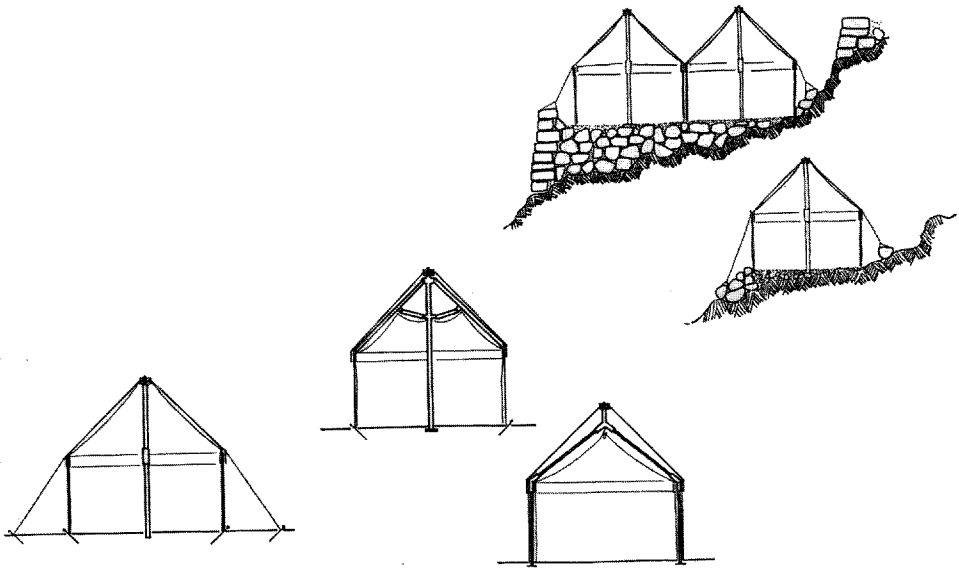
۱۴. از آنجا که اسکان حجاج در عرفات و منا، همچنان در چادر است، شایسته است از لحاظ زیبایی و فنی، در هرچه بهتر شدن این چادرها دقت لازم به عمل آید؛ مثلاً در نصب چادرها طناب به کار نرود و از بهترین نوع رنگ‌ها در داخل آن استفاده شود و نیز از مواد ضد حریق به کار رود.

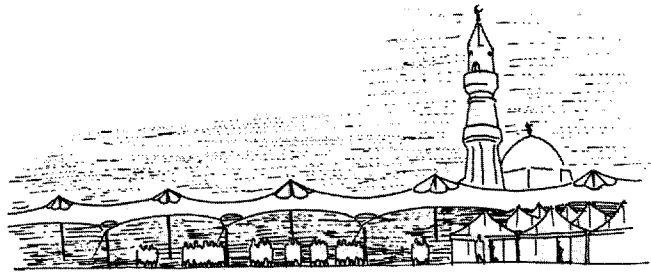
۱۵. بهتر است مطوف‌ها (رؤسای کاروان‌ها) خیمه‌های خود را گروهی برپا کنند؛ به طوری که در هر یک از آن‌ها ۲۵۰ زائر، به همراه یک مسؤل، که خود مطوف می‌تواند رییس کاروان هم باشد، جای گیرند.

۱۶. اسکان حجاج در عرفات، همانند قدیم و با استفاده درست از زمین‌های فراوان موجود، انجام گیرد؛ به گونه‌ای که در هر هکتار حدود ۲۰۰۰ تا ۳۰۰۰ حاجی جای گیرند. همچنین می‌توان با حذف موارد غیر ضرور؛ مانند خیمه‌های پلیس و یا محل فرود بالگردها، وضعیت را بهتر کرد.

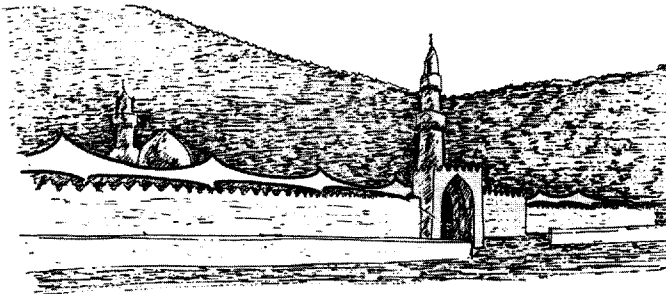
۱۷. همچنین باید تمام بناهایی که در عرفات، بعد از سال ۱۹۵۰ ایجاد شده، به خیمه‌هایی بزرگ تبدیل گردد و همان شکل ظاهری چادرها را داشته باشد. نمونه‌ای از این بناها، که باید به چادرهای بزرگ تبدیل شوند، دو سالن بزرگ موجود است که از لحاظ فنی

هم چندان مناسب نیست و همچنین بلوک‌های سیمانی و دروازه‌های متعددی که در عرفات ساخته شده و چهره آن را نازیبا ساخته، لازم است برچیده شوند.

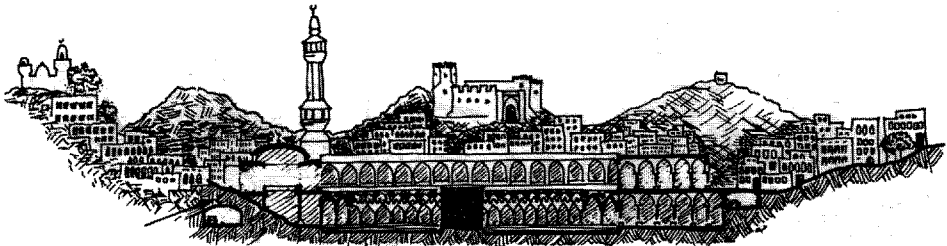
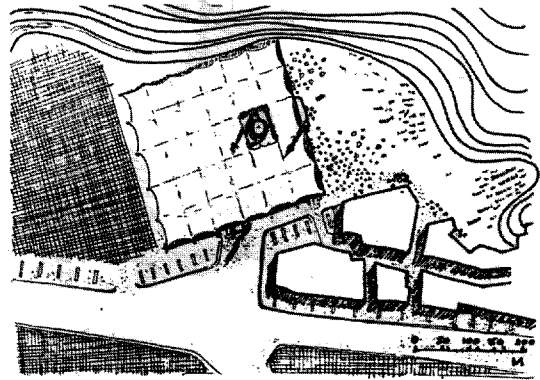

AL NAMIRA

AL KHEIF

۱۸. در مزدلفه (مشعر) هم، باید زمین را به همان صورت شنی طبیعی‌اش، که مناسب حرکت پیاده‌ها باشد، حفظ کنند و نورافکن‌های قوی را هم بردارند و از آنجا که در این مکان، هیچ شهر چادری بزرگی ایجاد نشده، مناسب است پتو و امکانات اقامتی لازم، حتی به صورت کرایه‌ای، در اختیار حجاج قرار داده شود.

۱۹. لازم است در تمام زمین‌های منا، چادرهایی نصب شود و آن‌ها را به گونه‌ای ترتیب دهند که حداکثر تراکم ممکن؛ یعنی ۳۵۰۰ تا ۴۵۰۰ حاجی در هر هکتار امکانپذیر شود. همچنین لازم است تمامی وسایل و محل‌هایی که دست و پاگیر است و وجود آن ضرورتی ندارد، برچیده شود و به این ترتیب ۲۰ تا ۳۰ هکتار از سرزمین منا (حدود ۱۰٪ از زمین‌های مورد استفاده امروزی) آزاد و رها می‌شود.

با برچیدن محل‌های غیر ضروری، که به هدف حلّ ترافیک و پارکینگ در نظر گرفته شده، نیز ۱۰۰ هکتار (حدود ۳۵٪ زمین‌های مورد استفاده امروز در منا) هم آزاد می‌شود و می‌توان ۳۰۰ تا ۳۵۰ هکتار از این سرزمین را (به جای ۲۲۰ هکتار کنونی) برای برپایی چادرها اختصاص داد.

۲۰. در صورت لزوم و نیاز به فضای بیشتر، حتی می‌توان دامنه کوه‌ها را مسطح کرد، البته باید توجه داشت که این کار به مظاهر طبیعی محل آسیب نرساند. با این تصمیم، می‌توان بالغ بر ۵۰ تا ۱۰۰ هکتار دیگر به زمین‌های منا افزود.

۲۱. اگر باز هم نیاز به فضای اضافه احساس شد و مثلاً تعداد حاجیان به بیش از ده میلیون رسید، می‌توان از سرایشی‌های منا هم، جهت اسکان حجاج استفاده کرد.

۲۲. حاجی‌ها در مکه، در شهرهای چادری (مانند آنچه که در شیخ محمود و معابده وجود دارد) اسکان داده می‌شوند و همین‌گونه است اسکان حجاج در جده و به خصوص مدینه منوره، که می‌توان در آن‌ها هتل‌های چادری ترتیب داد. گفتنی است در هتل‌های چادری، تمامی امکانات و وسایل راحتی فراهم است.

۲۳. برای اسکان حجاج و فراهم کردن امکانات مورد نیاز آنان، باید مراکز قدیمی در مکه مکرمه و مدینه منوره و نیز محله‌های تاریخی قدیمی، حتی به قیمت تخریب برخی از هتل‌های جدید، تجدید بنا و احیا شود.

مساجد

۲۴. در سال‌های اخیر، مساجد جدید و بزرگی، در محل‌های مساجد قدیمی عرفات، مزدلفه و منا بنا شده است. البته هنوز نسبت به آنچه که باید باشد کوچکتر است. بنابراین، لازم است این مسجدها را به مسجدهای بزرگ با سقف‌های پارچه‌ای تبدیل کنند؛ به گونه‌ای بشود که در موسم حج از سایه آن استفاده کرد و پس از آن، همه را برچید.

هم‌چنین لازم است چنین کاری در مزدلفه هم انجام شود؛ زیرا مزدلفه منطقه‌ای است که تنها شب در آن وقوف انجام می‌گیرد و نیز نماز خوانده می‌شود و ایجاد محوطه‌ای دارای حصار و بدون سقف، برای نماز کفایت می‌کند. هم‌چنین باید مساجد قدیمی مشعرالحرام و خیف تجدید بنا گردد.

۲۵. مسجدالحرام در مکه، نسبت به آنچه باید باشد کوچکتر است و حتی در ایام حج گنجایش نصف حاجیان را برای نماز جمعه هم ندارد. بنابراین، باید زمین‌های اطراف آن بعد از برقراری نظام جدید پیاده و جلوگیری از حرکت ماشین‌ها به گونه‌ای شود که امکان برقراری نماز در آن فراهم گردد و هم‌چنین است در مورد عرفات و منا، که می‌توان در آن‌ها سقف‌های بزرگی را جهت ایجاد سایه، طی مدت لازم فراهم نمود. هم‌چنین می‌توان از این سقف‌ها در هنگام هجوم حاجیان برای انجام طواف، که اطراف مسجد الحرام همانند سالن انتظار حجاج مملو از زائر می‌شود، استفاده کرد. برای این‌که نمازگزاران داخل و خارج مسجد از هم جدا نشوند، بایستی زمین‌های اطراف آن را نیز به مسجد ضمیمه کرد و یا راهی از آن به داخل شهرهای چادری گشود.

۲۶. برای احیای شیوه‌های قدیم اسکان، باید راه پیاده‌روی میان مسجدالحرام و کوه ابوقیس گشوده شود و شکاف پایین آن؛ یعنی صفا بسته گردد.

۲۷. محوطه مسجد الحرام باید به سایبان‌های متحرک، مانند سایبان‌هایی که پیشتر به کار می‌رفت مجهز گردد. البته می‌توان این سایبان‌ها را به گونه‌ای طراحی کرد که تنها در زمان لزوم؛ یعنی روزهای جمعه باز شود؛ چنین سقف‌های متحرکی هم‌چنین برای مسجدالنبی، در محلی که سقف‌های پلاستیکی موقت در حیاط جلویی غربی وجود دارد پیشنهاد می‌گردد.

جمرات

۲۸. پل دو طبقه جمرات باید برداشته شود و به جای آن، آرایش جدیدی طراحی گردد. به این صورت که راه ریلی بزرگ در اطراف ستون‌های جمرات ساخته شود و حاجیان بتوانند به‌طور همزمان، آن‌ها را رمی کنند. بهتر است فاصله این مسیر تا ستون‌ها، حدود ۱۵ متر باشد.

۲۹. برای کنترل ازدحام شدید در روز دهم ذی حجه، می‌توان در مدخل شرقی سرزمین منا، برای حجاجی که از مزدلفه می‌آیند، گذرگاه‌های تنگی را ایجاد کرد و آن را به گونه‌ای طراحی نمود که جمعیت محدودی، که جمره عقبه گنجایش آن را دارد، بتواند عبور کند. و این محل‌ها، که خارج از محدوده مناسبت، به تمام چیزهایی که حاجیان در مدت انتظار به آن نیاز دارند مجهز باشد. به این ترتیب می‌توان حداقل مساحت لازم را برای انتظار حجاج در شرق جمره اختصاص داد.

۳۰. لازم است نسبت به حفاظت و تجدید بنای قسمت‌های تاریخی جمرات اقدام شود. البته به این شرط که روند کارهای جاری در این شهر چادری را تحت تأثیر قرار ندهد.

۳۱. مناسب است به منظور تنظیم و کنترل هجومی که پس از رمی جمرات، هنگام حرکت به سوی بیت الله الحرام، برای طواف به وجود می‌آید، در مورد تنگه طبیعی ورودی در سرزمین منا تجدید نظر شود.

۳۲. هجوم شدید برای رمی جمرات سه گانه در روزهای ۱۱ و ۱۲ ذی‌حجه را می‌توان با گسترش دادن مسیرهای پیاده‌رو از محل سکونت حاجی‌ها به منطقه جمرات، کنترل نمود.

۳۳. هم‌چنین با قرار دادن موانع مناسب، می‌توان نسبت به کنترل ازدحام شدید، که در منطقه باز جمرات پدید می‌آید، اقدام کرد.

قربانی‌ها

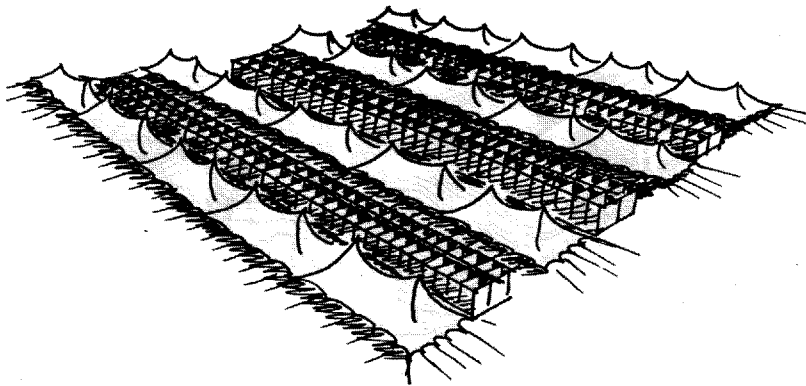
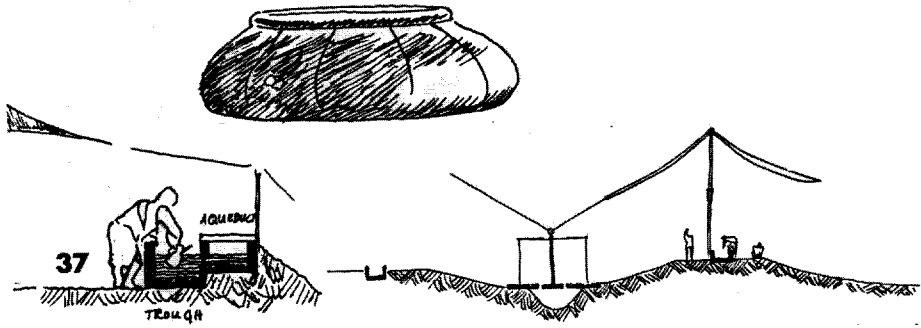
۳۴. نظارت و کنترل دولت در بخش دام و بهداشت گوشت‌های قربانی، می‌تواند به بهبود وضعیت غیر قابل تحملی که در قربانگاه وجود دارد کمک کند و به این ترتیب، این گوشت‌ها را، بدون آن‌که خطری برای مردم داشته باشد، قابل مصرف نماید.
۳۵. همچنین برای بهتر شدن این وضعیت، می‌توان قربانی‌های اضافی را میان کاروان‌های حجاج به منظور اطعام آن‌ها توزیع کرد، همانطور که بیشتر چنین می‌شد.
۳۶. به این ترتیب می‌توان مساحت قربانگاه را کاهش داد و به همان محل قدیمی در شمال منطقه جمرات اکتفا کرد و فضایی را که به این اقدام اضافه می‌آید، به حرکت داخلی حجاج اختصاص داد.

آبرسانی

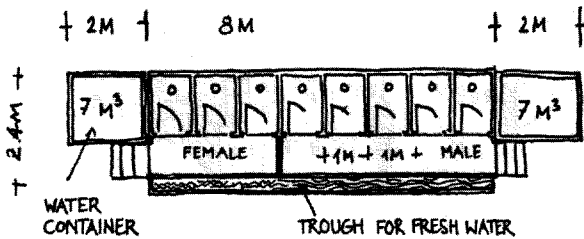
۳۷. از طریق پل، با مخازن مجهز به وسایل سردکننده، می‌توان آب تازه و گوارا به میان جمعیت آورد. با استفاده از چنین مخازنی، حاجی‌ها می‌توانند از آب سرد بهره‌مند شوند. و استفاده از این روش بهداشتی، بهتر از لوله‌های شیردار استیلی است.
۳۸. تهیه و نگهداری آب در ظروف مشک برای چادرها، به جای بشکه‌های حلبی ناکارآمد، مناسب‌تر است.

جمع‌آوری فاضلاب

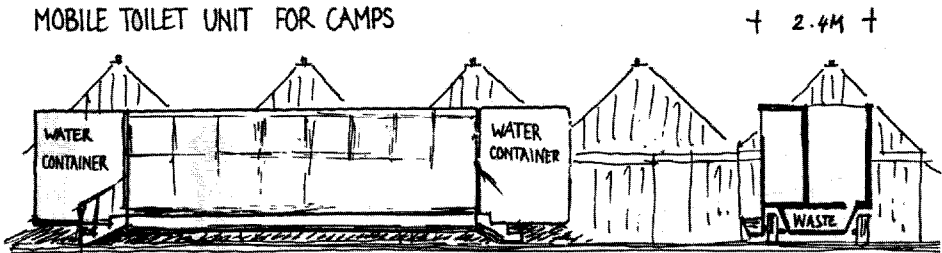
۳۹. در مسیر حرکت پیاده‌ها و نیز در محل چادرها، ظروفی برای ریختن زباله پیش‌بینی شود و باید این ظروف به حد کافی بزرگ باشند و بتوانند تا پایان مراسم حج، به طریقه بهداشتی، زباله‌ها را در خود نگه‌دارند.
۴۰. ضرورت ایجاب می‌کند که در عرفات، سرویس‌های بهداشتی بیشتری نسبت به قبل پیش‌بینی شود و لازم است این سرویس‌های بهداشتی نزدیک مسجد نمره و جبل‌الرحمه و در نقطه‌هایی که حاجیان مستقر هستند، قرار داده شود، ولی از آنجا که این سرویس‌ها تنها برای ۱۲ ساعت است، می‌توان به سرویس‌های بهداشتی ساده و قابل حمل (سیار) اکتفا کرد و آن‌ها شبیه سرویس‌هایی است که در گذشته در چادرها وجود داشت.

SCHEMATIC PLAN

MOBILE TOILET UNIT FOR CAMPS

SECTION

همچنین لازم است نظیر این سرویس‌های بهداشتی را در مسیر میان منا و عرفات و در هر کیلومتر، ۵۰۰ سرویس بهداشتی قرار داد و نیز در منطقه مسجد مزدلفه به شکل متمرکز تعبیه نمود.

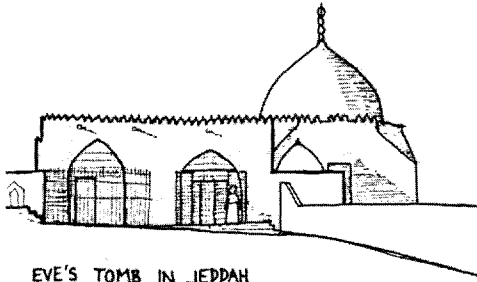
۴۱. همچنین لازم است چنین سرویس‌های بهداشتی سیاری در منا نیز در نظر گرفته شود؛ به طوری که در هر واحد، ۸ تا ۱۰ سرویس بهداشتی به همراه محل‌هایی برای گرفتن وضو و مخازن آبی به گنجایش ۱۵ تا ۲۰ متر مکعب تعبیه گردد، تا آنجا که برای ۲۵۰ حاجی کفایت کند و فاضلاب این سرویس‌های بهداشتی، در مخازنی که زیر آن‌ها تعبیه شده و قابل حمل است، بعد از حج تصفیه و نگهداری می‌گردد. همچنین امکانات مشابهی، البته با وسعت بیشتر، در نزدیکی مسجد خیف و در منطقه قربانگاه و مسیر حرکت حجاج در نظر گرفته می‌شود.

۴۲. همچنین در طول مسیر، از منا تا مکه مکرمه و منطقه محیط به حرم، لازم است میان ۵۰۰۰ تا ۱۰۰۰۰ سرویس بهداشتی پیش‌بینی شود. همچنین می‌توان این سرویس‌های بهداشتی را به صورت دائمی و در ساختمان‌هایی قرار داد که بتوان آن را به شبکه‌های عمومی فاضلاب متصل کرد.

۴۳. در ساخت این سرویس‌های بهداشتی لازم است تمام آداب و رسوم اسلامی مراعات شود و نیز این امکانات باید به گونه‌ای باشد که تمامی حاجیان، حتی آن‌ها که از دورترین نقاط عالم اسلامی آمده‌اند و یا حتی کسانی که هیچ آگاهی نسبت به آداب و رسوم غربی ندارند، بتوانند از آن به آسانی استفاده کرده و نظافت آن را رعایت نمایند.

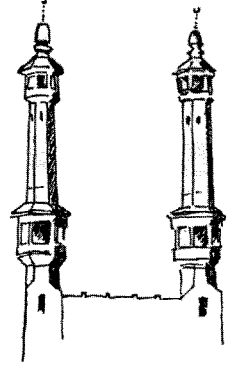
اطلاعات و راهنمایی

۴۴. حرکت صحیح حجاج به شکل پیاده، در صورتی امکان‌پذیر است که با علایم مناسب و طبق تعلیمات معین راهنمایی گردند و مهم‌تر از همه این‌که تمامی این راه‌های پیاده باید راه‌هایی طبیعی و واضح باشند و نشانه‌ها و آثار قدیمی آن نیز حفظ گردد که از جمله این آثار می‌توان موارد زیر را برشمرد: مسجد بلال، مئذنه حرم شریف، قصر ترک‌ها، قصر شریف، آثار جبل النور، مدخل منا، گنبد مسجد خیف، مسجد مشار الحرم در مزدلفه، مسجد نمره در عرفات، گنبد جبل الرحمه که در آن ستون سنگی قرار دارد و همچنین دیگر آثار و نشانه‌های مختلفی که در تمامی مناطق شریفه پراکنده

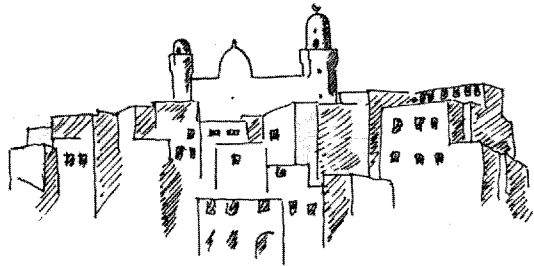
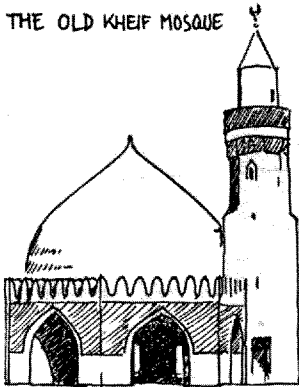
EVE'S TOMB IN JEDDAH

MINARETS OF AL HARAM AS SHARIF IN MAKKAH

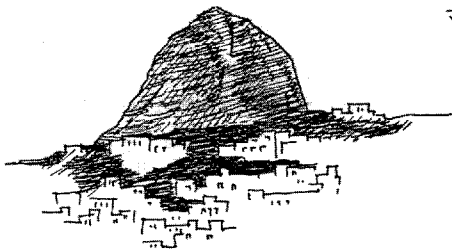
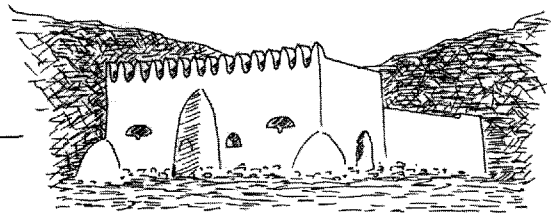

BILAL MOSQUE

THE OLD KHEIF MOSQUE

AL AKABA MOSQUE

THE JABL AN-NUR

است. لازم است این بناهای تاریخی، طبق تاریخ اصیل خود تجدید بنا گردند و به این ترتیب می‌توان از آگاهی و دانش مسلمانان نسبت به این آثار تاریخی طی مراسم حج بهره‌مفیدی برد.

۴۵. علاوه بر این آثار و نشانه‌ها، لازم است طبق شبکه اطلاع رسانی، علامت‌های مناسب به میزان زیاد قرار داده شود که البته این علائم باید با تصویر حج و فرهنگ اسلامی تناسب داشته باشد.

۴۶. همچنین لازم است مرکزی برای اطلاع رسانی عمومی در نظر گرفته شود تا پلیس و راهنماهای حجاج و دیگر نیروهای کمکی از طریق رادیو، تلفن در هر لحظه به آن دسترسی داشته باشند.

۴۷. علامت‌های اختصاصی چادرهای هر گروه از مطوفین، به حاجیان در تشخیص و شناسایی محل اقامت خود کمک می‌کند و در همین راستا پرچم‌های خاصی برای هر کدام از دسته‌ها بالای چادرهایشان پیش‌بینی می‌شود و یا این‌که چادرهای هر گروه دارای رنگ‌ها و علامت‌های خاص خود خواهند بود.

۴۸. فیلم‌های آموزشی - اطلاعاتی، برای حاجیانی که از کشورهای دور به عربستان می‌آیند، در فرصتی که در فرودگاه یا مبادی ورودی، در حال انتظار هستند، برایشان به نمایش در آید. همچنین امکان عرضه این فیلم‌ها در تلویزیون کشورهای مختلف اسلامی و توزیع آن در تمامی مراکز فرهنگی - اسلامی جهان امکان‌پذیر است.

۴۹. همچنین نقشه‌ها و مواد اطلاع رسانی خوب و مناسب برای زائران، مطوف‌ها و پلیس تهیه شود.

۵۰. همچنین اطلاع رسانی موضوعی شود، که در آن به مشکلات حج در زمان کنونی اشاره گردیده است و هدف از آن تثبیت تعداد حجاج در حد معقولی است تا به این ترتیب کسانی که توانایی انجام حج با وجود این مشکلات را ندارند یا نمی‌خواهند به چنین سختی‌هایی دچار شوند، از این سفر منصرف گردند.

این اطلاعات به مسلمانانی که به دنبال اخذ ویزا از سفارت عربستان می‌باشند ارائه می‌گردد، ضمن آن‌که لازم است معلوماتی از این دست از طریق تلویزیون کشورهای که تعداد زیادی حاجی از آن‌ها اعزام می‌شود، پخش گردد. و نیز لازم است مطبوعات و نشریاتی به

همین منظور توزیع گردد.

۵۱. در صورتی که کاهش تعداد حجاج برای رعایت ایمنی ضروری باشد، می‌توان فهرست‌های انتظاری را تنظیم کرد و اولویت آن را به افراد مسن و افرادی که برای نخستین بار به حج می‌آیند، قرار داد.

۵۲. به منظور تضمین اجرای بهتر کار، لازم است بررسی‌های علمی برای تعیین حداکثر تعداد ممکن از حجاج انجام گیرد و به شیوه فنی و سازمانی، قوانینی برای هماهنگی میان دستگاه‌های مختلف تدوین گردد تا تضمینی باشد برای برقراری نظم.

۵۳. مشکلاتی که در ایام حج پیش می‌آید، در هیچ نقطه دیگری از جهان وجود ندارد. بنابراین، لازم است متخصصانی در حیطه‌های مختلف، به همین منظور خاص و آنچه که به حج مربوط می‌شود، آموزش داده شوند و مناسب است که به این منظور برنامه‌ای درسی در دانشگاه مکه تدوین گردد و اضافه بر آن، لازم است مراکز آموزشی حرفه‌ای ویژه برای هیأت‌های کمکی و خدماتی حج تأسیس گردد.

نتیجه‌گیری

از ویژگی‌های حج آن است که تمامی اعمال و مناسک آن، طبق سنت پیامبر خدا انجام می‌گیرد و مراسم عبادی حج، ناشی از همان چیزی است که صحابه و مورخان، در نهایت دقت بر مبنای اعمال پیامبر تدوین نموده‌اند. بنابراین، حج دارای یک شیوه سنتی - تقلیدی است که

در طی قرون مختلف، تغییر چندانی نداشته و همانند دیگر حلقه‌های ناگستنی تعالیم الهی متصل به وحی، دارای شکوهی عظیم می‌باشد؛ از مصادیق این شکوه و عظمت که انسان را به تفکر وا می‌دارد، قافله‌های بزرگی با ۲۵۰ هزار شتر است که برای رسیدن به مکه، صحراها را در می‌نوردند و یا پوشش حریری منقش به آیات قرآنی کعبه، با زیباترین خط عربی که همه ساله این خانه را دربر می‌گیرد.

تمام این‌ها جزئی از اجزای جدایی ناپذیر دین بوده است و هر کدام برای خود نظم و ترتیب روشن خود را داشته‌اند و هیچ تفکیکی میان خود حج و این نظام‌ها که در شهرهای چادری، همراه آن بود وجود نداشت اما به تدریج عوامل بیگانه غربی در این اسلوب‌های تقلیدی دست بردند؛ به عنوان مثال، حاجی خود را در مراسم با شکوه راهپیمایی، که بخش مهمی از حج به شمار می‌رود، به حرکت با ماشین سپرده است و حرکت ماشین‌ها و احداث هتل‌ها در منا، بر چادرهایی که پیشتر در آن برپا می‌شد، غلبه یافته است و پیرامون بخش مرکزی مکه مکرمه را هتل‌های با شکوه احاطه کرده است و اگر این روند ادامه یابد، دیگر اثری از آداب سنتی حج باقی نمی‌ماند و حتی اروپایی‌ها که شاهد افول تمدن‌های سنتی خود بوده‌اند، حفاظت از چنین گنج‌های گران‌بهایی را یک ضرورت روشن می‌دانند و لذا مشاهده وضعیت کنونی شهرهای مقدس اسلامی، باعث تأسف آنان می‌گردد.

چرا اجازه داده می‌شود که مظاهر صنعتی جدید، به این شکل فضاقت‌بار مظهر آن خانه‌های زیبا و مناظر با شکوه سنتی و شهرهای چادری منحصر به فرد را از میان ببرد.

از زمانی که غرب در تمدن‌های قدیمی دست برد، انسان از مشاهده بدیع‌ترین جلوه‌های هنری، در کنار زشت‌ترین محصولات صنعتی در شگفت می‌ماند و تنها در عرصه هنر نیست که شاهد چنین تناقضی هستیم، بلکه این امر را تقریباً در هر جایی می‌توان یافت؛ در تمدن‌های مصون از دستبرد، تمامی آن‌چه که انسان با دست خود ساخته، از هنر سرچشمه می‌گیرد. فاصله روشنی است میان مظاهر هنری و صنعتی، اما تفسیر این تناقض بسیار آسان است. این اشکال حتی کم‌اهمیت‌ترین آن‌ها، به طوری که عرضی به انسان نسبت داده می‌شود و از لحاظ جوهری به جایی، مافوق بشر، که همه تمدن‌های حقیقی از آن نشأت گرفته است و این به معنای آن است که حتی آنچه که یک هنرمند انجام می‌دهد، در چارچوب یک قانون خاص و یا ناشی از نبوغ وی نیست و او تنها ابزاری برای تمام آن چیزی است که بدان نیاز

دارد، که آن، مهارت و توانمندی است. بنابراین می‌توان گفت ذوق فردی نقش چندانی در خلق این آثار هنری ندارد.

در واقع باید گفت ما نمی‌توانیم بر گذشتِ زمان غلبه کنیم و حتی نمی‌توانیم وضعیتی که منجر به این تغییرات اسف‌انگیز شده است را برگردانیم، تنها می‌توانیم سعی کنیم آنچه را باقی مانده است حفظ کنیم؛ چیزهایی مانند شهرهای چادری، که هیچ مانندی ندارند و یا پیاده‌روی حجاج همانند سابق، البته تنها به صورت جزئی.

این نوشتار بدان امید به نگارش در آمد که شاید امکانات حفاظت از آداب و رسوم سنتی، که حج بدان شناخته می‌شود به نحوی بهتر از گذشته اعاده گردد (برای مثال، رهایی از حرکت ماشین‌ها در شهرهای چادری و در مسیر حرکت پیاده‌ها) و این صورت تکاملی که در حج وجود دارد، چیزی نیست که هنرمندان غربی بتوانند به آن برسند و یا در مسیر اعاده آن تلاش کنند؛ چرا که این مطلب چیزی است فراتر از افق فکری آنان.

به هر حال جنگ‌های صلیبی، از زمان‌های دور تأثیر خود را گذاشته است و ملاحظه می‌کنیم که مهد تمدن‌های اروپایی در سرزمین‌های جزیره العرب رشد کرده‌اند و اگر دانشمندان عرب نبودند، چه کسی اسم ارسطو، افلاطون و فیثاغورث را می‌شنید یا آن‌ها را می‌شناخت؟ ما علوم جبر، شیمی و دیگر علوم را تنها از طریق اسلام است که می‌شناسیم. در عصری که اروپا (قرون وسطی) درگیر جنگ و اختلاف بود، تمدن عظیم اسلامی تحت حکومت هارون الرشید در اوج شکوفایی خود بود.

علی‌رغم این حقیقت، غربی‌ها هر آنچه را که مظاهر تمدن غرب و فناوری‌های آن، به آن نرسیده و از تمدن موتوریزه شده برخوردار نباشند، ابتدایی و ارتجاعی می‌خوانند و استدلال آنها این است که مشتری، طالب این مظاهر تمدنی جدید است. اگرچه او در واقع حق انتخاب همان چیزی را دارد که به وی عرضه می‌شود و در این میان به آثار سوء جانبی آن، توجه نمی‌شود. امروزه دیگر جهان سوم یا جهان قدیم و جدید وجود ندارد و این فناوری جدید است که ما را مجبور می‌کند تا کل جهان را به منزلهٔ پیکر واحدی در نظر بگیریم که در آن هرکس در حد امکانات خود باید مسؤولیت‌های محوله را انجام دهد و به مواردی که در راستای حفظ این آثار بیان شد پایدار باشد.

لازم به یادآوری است همانگونه که در ابتدای متن گذشت، این کتاب، رسالهٔ دکتری

نویسنده بوده، که به اعتراف دانشمندان غربی، در نوع خود موضوعی بدیع است. نویسنده در این رساله کوشیده است تا اهمیت حفظ ارزش‌های سنتی را نشان دهد و بر آن تأکید کند. به نظر وی، مسلمانان نباید خود را در برابر مظاهر تمدن غرب ببازند، بلکه باید بکوشند اصالت‌های اسلامی دیرین خود را حفظ کنند.

در این رساله، برای بهبود نظام حج و به ویژه توجه به شهرها و اردوگاه‌های چادری، که در آن ایام برپا می‌شود، نویسنده پیشنهادهایی را که حاکی از دیدگاه‌های شخصی خود و البته مبتنی بر تحقیقات چندساله‌اش در مرکز تحقیقات حج عربستان است، را ارائه می‌کند که در خور توجه است؛ از جمله، توجه هرچه بیشتر به حرکت پیاده‌ها و سرمایه‌گذاری در این زمینه و کاستن از ازدحام ماشین‌ها در مسیر، شبکه‌های خدمات رسانی به زائران و چگونگی جلوگیری از خطرات ناشی از ازدحام بیش از اندازه و حتی کنترل جمعیت حاجیانی که همه ساله به حج می‌آیند و اولویت دادن به سالمندان و کسانی که نخستین سفر آنان به این سرزمین وحی است و نیز محافظت از چادرها در برابر آتش‌سوزی و بررسی مسائل بهداشتی آن‌ها و توجه به راحتی حجاج و...

البته از آنجا که تاریخ نگارش این رساله، به حدود ۲۵ سال پیش برمی‌گردد، چه بسا بسیاری از این پیشنهادها عملی شده و یا بعضی هم مورد غفلت قرار گرفته است که شاید ترجمه این اثر، باعث توجه دوباره به آن گردد.

به هر حال، همانگونه که گذشت، اصل رساله به زبان آلمانی بوده، لیکن بعدها به صورت دو زبانه؛ آلمانی و انگلیسی، به چاپ رسیده و خلاصه‌ای از کل مطالب در انتهای کتاب به سه زبان آلمانی، انگلیسی و عربی درج گردیده است. این کتاب در پنج فصل تنظیم شده که عناوین آن عبارت‌اند از:

۱-۶ بررسی روند نوعی یک حج مدرن

۱- حج

۱-۷ جدول حرکت‌های اصلی حج

۱-۱ تاریخچه و منشأ حج

۱-۸ نمودار این حرکت‌ها

۱-۲ تقویم اسلامی

۱-۹ نقشه‌های هوایی منطقه حج

۱-۳ حج پیامبر ﷺ (حجّة الوداع)

۲- شهرهای چادری حج

۱-۴ سازماندهی حج

۲-۱ عرفات

۱-۵ جغرافیای مناطق زیارتی

- ۲-۲ مزدلفه
- ۳-۷ سیستم اطلاع رسانی
- ۲-۳ منا
- ۳-۸ ایمنی
- ۲-۴ اردوگاه‌های چادری
- ۳-۹ روش‌های کار
- ۲-۴-۱ اردوگاه‌های سازماندهی شده
- ۲-۴-۲ دیگر اردوگاه‌ها
- ۲-۴-۳ توسعه‌های به‌عمل آمده از سال ۱۹۵۰
- ۲-۴-۴ برنامه‌های انجام شده از سال ۱۹۷۰
- ۲-۴-۵ چادرهای زائران
- ۲-۴-۱ چادر استاندارد مربعی
- ۲-۴-۲ چادر استاندارد گرد
- ۲-۴-۳ چادرهای بزرگ و مجتمع
- ۲-۴-۴ دیگر چادرها
- ۲-۴-۱ حرکات و اعمال
- ۲-۴-۲ واتنبا یگنا دز بیران (VBB)
- ۲-۴-۳ مطالعات ویژه منطقه‌ای از نتایج (RMJM&p)
- ۲-۴-۴ در سرزمین‌های مقدس منا، عزیزیه و عدل ۱۹۷۵
- ۲-۴-۵ خلاصه‌ای از نتایج
- ۲-۴-۳ مطالعات ویژه منطقه‌ای (RMJM&p)
- ۲-۴-۴ بررسی وضعیت شرکت STC و سیستم حمل و نقل سعودی توسط EIU
- ۲-۴-۵ زیارت مکه، دکتر سولیمان ای آی حمدان، رساله دکتری دانشگاه شفلمند انگلستان سال ۱۹۷۷، گروه طراحی منطقه‌ای و شهری
- ۲-۴-۶ رساله دکتری دکتر عادل بوشناک گروه مهندسی عمران دانشگاه میشیگان آمریکا
- ۲-۴-۷ تأسیس مرکز تحقیقات حج (HRC) عربستان سال ۱۹۷۵ مدیریت سامی
- ۳-۱-۱ حرکت پیاده‌ها
- ۳-۱-۲ ترافیک پیاده‌ها
- ۳-۱-۳ راه‌های پیاده‌رو
- ۳-۱-۴ ترافیک وسایل نقلیه
- ۳-۲ سازماندهی اسکان زائران
- ۳-۳ شهرهای چادری
- ۳-۳-۱ چادرها
- ۳-۳-۲ اردوگاه‌های چادری
- ۳-۳-۳ عرفات
- ۳-۳-۴ مزدلفه
- ۳-۳-۵ منا
- ۳-۴ جمرات در منا
- ۳-۵ قربانگاه منا
- ۳-۶ آرایش‌ها و نظام‌های بهداشتی

- آنجاوی در آن
- ۵- پیشنهادهایی جهت احیای مراسم سستی
- حج**
- ۱- ۵- نتایج بررسی ها
- ۲- ۵- زیر بناهای مذهبی
- ۳- ۵- رشد حج
- ۴- ۵- زیارت اسلامی، الحج
- ۵- ۵- چادرها
- ۶- ۵- اردوگاه های چادری
- ۷- ۵- عرفات
- ۸- ۵- مزدلفه
- ۹- ۵- منا
- ۱- ۹- ۵- استفاده از زمین
- ۲- ۹- ۵- جمرات
- ۳- ۹- ۵- مسجد خیف
- ۴- ۹- ۵- قربانگاه
- ۱۰- ۵- سیستم ترافیکی
- ۱- ۱۰- ۵- احیاء نظام پیاده روی
- ۲- ۱۰- ۵- احیاء مسیرهای پیاده روی
- ۳- ۱۰- ۵- ترافیک وسایل نقلیه
- ۱۱- ۵- زیرساخت ها و خدمات
- ۱- ۱۱- ۵- آبرسانی با آب تازه
- ۲- ۱۱- ۵- دستشویی ها و فاضلاب
- ۳- ۱۱- ۵- جمع آوری زباله
- ۴- ۱۱- ۵- نیروهای پلیس
- ۵- ۱۱- ۵- راهنمایی و اطلاع رسانی
- ۶- ۱۱- ۵- آموزش پرسنل
- خلاصه و نتیجه گیری، برنامه ای برای احیای حرکت قدیمی زائران و شهرهای چادری، نکات نهایی [این بخش ترجمه شد]
- ضمائم**
- ۱- شهر مکه مکرمه
- ۲- شهر مدینه منوره
- ۳- نقشه حجاز
- ۴- سابقه این مطالعه
- ۵- کتابشناسی
- ۶- منابع عکس ها و تصویرها
- ۷- نگاهی به اصطلاحات عربی

